

חיל האוויר הטורקי שחזר טיסה היסטורית לארץ-ישראל

אחד משני המטוסים הטורקיים החדשים בטיסת השחזור מעל ירושלים (תצלום: דובר צה"ל). למטה: המטוס המקורי מדגם בלריו 11.

האוויר. טיסת השחזור של טייסי חיל האוויר הטורקי והטקסים שנלוו לה היו הזדמנות פז לאזכור פרקים נשכחים מראשית התעופה בארץ-ישראל. ואכן, העמותה הישראלית להיסטוריה צבאית, בראשותו של פרופ' גדעון ביגר, קיימה ב-10 ביוני ערב עיון באוניברסיטת תל-אביב, שבו הועלה הנושא. אחד הטייסים הטורקים שהשתתפו במבצע, רס"ן עומר דמיראיק, סיפר על חוויותיו; ד"ר דב גביש מהאוניברסיטה העברית, שחקר את הנושא, הרצה על הטיסות העותמניות הראשונות לארץ-ישראל; וד"ר תומר גרוביץ מאוני-ברסיטת תל-אביב סקר את התפתחות התעופה האזרחית במזרח התיכון.

ותמיכה של מספר חברות מסחריות וארגונים. פרט לדיווח הישיר מן הטקסים, מכינה הטלוויזיה הטורקית סדרת דרמה זוקומנטרית בשלושה פרקים על הטייסים, שבה ישולבו צילומים מטיסת השחזור. בישראל זכו הטורקים לעזרה רבה מצד חיל

שני מטוסים ניסיוניים קלים של חיל האוויר הטורקי הגיעו לישראל בחודש יוני, במסגרת מבצע "כנפי הזהב" לשחזור טיסה היסטורית מטורקיה למצרים לפני 87 שנים, ולהעלאת זכרם של הטייסים הטורקים שנספו אז בהתרסקות מטוסייהם בארץ-ישראל.

במבצע המקורי, שנקרא "מסע קהיר", המריאו ב-8 בפברואר 1914 מאיסטנבול שני מטוסים – בלריו 11 (Blériot XI) ודפרדוסין (Deperdussin) מתוצרת צרפת, שטייסייהם הנועזים ביקשו לבצע את הטיסה הראשונה למרחק ארוך באימפריה העותמנית. הנתבי שנקבע לאורך 2,370 ק"מ עבר דרך מספר תחנות באנטליה, ומשם לחומס, ביירות, דמשק, ירושלים, אל-עריש, פורט סעיד, קהיר ולבסוף אלכסנדריה. אולם שני המטוסים לא הגיעו ליעדם הסופי. הבלריו התרסק ב-27 בפברואר 1914 בשולי רמת הגולן, ליד הצד הדרומי של הכינרת, וטייסו פתחי ביי וסאדק ביי נהרגו. הדפרדוסין התרסק בים התיכון ב-11 במארס אותה שנה, זמן קצר לאחר המריאו מהחוף ליד יפו; הטייס נורי ביי נספה, אך איסמאיל האקי שטס אנו ניצל.

היו עוד שני ניסיונות להשלים את "מסע קהיר". בניסיון השלישי לא הספיק מטוס הבלריו 11 להרחיק מאיסטנבול, והתרסק בצפון-מערב טורקיה. הטייסים, שלא נפגעו, ניסו שוב כעבור מספר שבועות. בפעם זאת הם המריאו מביירות, לשם הגיעו בספינה עם חלקי המטוס המפורק, ובאמצע מאי הם הצליחו לנחות באלכסנדריה.

לצורך שחזור הטיסה ההיסטורית למצרים יוצרו במיוחד על-ידי מפעל התחזוקה של חיל האוויר הטורקי שני מטוסים קלים, שנועדו לדמות את כלי-הטיס המקוריים. אולם משיקולים של בטיחות טיסה לא נבנו העתקים דומים לבלריו ולדפרדוסין השבריריים, אלא מטוסים קלים בטכנולוגיה מודרנית עם תא טייסים סגור, שיכולים להזכיר במקצת כלי-טיס עתיקים. מטוסים דו-מושביים אלה, בעלי משקל המראה מרב של 850 ק"ג, צוידו במנוע לייקומינג בן 180 כ"ס ובמכשור מודרני בתא הטייס. האחד, שסומן 01-AK-01X, נושא את השם פתחי; השני מסומן 01-AK-02X ונושא את השם סאדק.

שני המטוסים יצאו לדרך מאיסטנבול ב-15 במאי. לאחר נחיתה בתחנות הביניים המקוריות בטורקיה, הם הגיעו לביירות ולדמשק. אולם המצב הפוליטי והביטחוני במזרח התיכון לא איפשר לקיים את הטיסה המשוחזרת בדיוק באותו נתיב היסטורי. לפיכך, במקום לטוס מדמשק לירושלים, עשו המטוסים עיקוף קטן לירדן, והגיעו לישראל ב-7 ביוני אחרי נחיתה ביניים בעמאן.

בישראל קיימו הטורקים שלושה טקסים: ב-10 ביוני – אזכרה לטייסים פתחי וסאדק ליד האנדרטה דמוית האובליסק הקטן, שניצבת זה עשרות שנים סמוך לקיבוץ האון. למחרת הוצגו המטוסים בטקס שנערך בשדה דב בתל-אביב, וב-12 ביוני הגיעו המטוסים לטקס נוסף במוזיאון חיל האוויר בחצרים. משם הם המריאו למחרת אל-עריש, בדרך לקהיר.

מבצע "כנפי הזהב" התאפשר בזכות מימון נדיב מרשת הרדיו והטלוויזיה הטורקית TRT

שגריר טורקיה בישראל מברך בטקס קבלת הפנים למטוסים ולטייסייהם שהתקיים בשדה דב ב-11 ביוני. שני המטוסים החדשים שנבנו במיוחד לטיסת השחזור נצבעו בגוון זהב. למטה: המטוס שנקרא על שם פתחי.

